

İBNÜ'R-RÂVENDÎ

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr* (nşr. H. S. Nyberg), Beyrut 1957, tür.yer.; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. XV-XLIV; Eş'arî, *Makâlât* [Ritter], I, 32, 64, 140-141, 149, 159-160, 332; II, 428, 467, 502, 572, 588-589; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 186-187, 193-200; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-Zeheb* (Meynard), VII, 237; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 143; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 216-218, 225-226, 401; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Beşâ'ir ve'z-zeğâ'ir* (nşr. İbrâhîm el-Kilânî), Dimaşk 1964, I, 214-217; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, XII, 177-178; XVI, 27-30, 152, 389-394; XX, 118; a.m.f., *Teşbîtü delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut 1386/1966, I, 128-129, 222-225; II, 371, 657; Şerîf el-Murtazâ, *eş-Şâfi' fi'l-ilmâme*, Hacer 1301/1884, s. 3, 12-14, 25, 65, 97, 131; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 99-105; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VII, 143; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1952, III, 239; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 94; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 238; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 144; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 92; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü't-tenşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1367/1947, I, 155-157; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1423; Abdülemîr el-A'sem, *Târîhu İbni'r-Rivendî el-mülhîd*, Beyrut 1395/1975; a.m.f., *İbnü'r-Rivendî fi'l-merâcî'l-Ârabiyyeti'l-hadîse*, Beyrut 1398-99/1978-79, I-II; Abdurrahman Bedevî, *Min Târîhi'l-ilhâd fi'l-İslâm*, Beyrut 1980, s. 67-154; Josef van Ess, "İbn ar-Râwandî, or the Making of an Image", *al-Abhâth*, XXVII, Beyrut 1978-79, s. 5-26; Sarah Straumsa, "From Muslim Heresy to Jewish-Muslim Polemics: Ibn al-Râwandî's Kitâb al-Dâmigh", *JAOCS*, CVII/4 (1987), s. 767-772; P. Kraus - [G. Vajda], "İbn al-Râwandî", *EP* (İng.), II, 905-906.

İLHAN KUTLUER

İBNÜ'R-REŞİD

(ابن الرشيد)

Abdullah b. Alî b. Reşîd
(ö. 1263/1847)

Reşîdîler'in kurucusu.

Güney Arabistan'dan gelip Necd bölgesine yerleşen Kahtânî asıllı Şemmer kabilesine bağlı Abde aşiretinin Benî Ca'fer koluna mensuptur. Gençlik dönemini Hâil'de (Hâyil) geçirdi. Bu yıllarda Vehhâbîler Hicaz ve Necd bölgelerini zaptetmiş, Osmanlı Devleti de buraları tekrar yönetimi altına almak için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirmişti. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhîm Paşa'nın gerçekleştirdiği saldırılar esnasında Suûdîler'le iyi ilişkiler içerisinde olan Şemmer kabilesinin Benî Ca'fer koluna mensup Hâil Emiri Muhammed b. Abdülmuhsin öldürüldü; yerine kardeşi Sâlih geçti (1820). Aynı kabilelerden olan Abdullah b. Reşîd, Sâlih'in otoritesini kabul etmedi ve kardeşi Ubeyd ile beraber kendi aile çıkarılarını esas alan bir tutum içine

girdi. Bunun üzerine Sâlih onu ve kardeşini Hâil'den uzaklaştırdı. Önce Irak'ta bulunan Şemmer Arapları'nın, bir süre sonra da Riyad'da Suûdî lideri Türkî b. Abdullah'ın yanına giden Abdullah b. Reşîd burada Türkî'nin oğlu Faysal ile dostluk kurdu. Suûdîler'in 1833'te Katif ve Bahreyn'e düzenledikleri sefere katıldı ve Türkî b. Abdullah, emirliği ele geçirmek isteyen akrabalarından Mişârî (Meşârî) tarafından öldürülünce oğlu Faysal'ın yanında yer aldı. Faysal'ın, babasının intikamını almak için gerçekleştirdiği sefere iştirak etti ve 1834'te Mişârî'nin öldürülmesinde önemli rol oynadı. Suûdîler'in yeni lideri Faysal'ın Suûdî hâkimiyetine karşı çıkan kabileler üzerine yaptığı sefere de katılan Abdullah b. Reşîd'in Faysal nezdindeki itibarı giderek arttı. Bu arada onun kızı Cevhere ile evlendi. Daha sonra siyasi otoritesini güçlendirmek istediği Cebelşemmer'e yerleşti. Onun Riyad'dan ayrılışını fırsat bilen Hâil lideri Sâlih, Faysal b. Türkî'nin desteğini kazanmak için Riyad'a gitti. Bölgedeki hâkimiyetini sağlamlaştırmakla meşgul olan Faysal, ona Hâil bölgesini Abdullah b. Reşîd ile birlikte yönetmelerini tavsiye edince umduğu desteği bulamayp Hâil'e geri döndü. Abdullah b. Reşîd ise bu sırada Cebelşemmer'de kuvvet toplamaya çalışıyordu. Ancak Hicaz'da Osmanlı otoritesinin güçlendiğini görerek Osmanlı yöneticileriyle iş birliğine girdi. Hicaz kumandanı Hurşid Paşa'nın Suûdîler'e karşı mücadelesine destek olmak üzere 1834'te kardeşi Ubeyd ile 2000 deve gönderdi.

Abdullah b. Reşîd'in Hicaz'daki Osmanlı idarecilerine meyletmesinin ardından Hâil Emîri Sâlih de Irak'ta bulunan Osmanlı yöneticilerinin desteğini sağlamak için Irak'a gitti. Hiçbir sonuç alamadan Hâil'e dönerken yolda Abdullah'ın kardeşi Ubeyd tarafından iki oğluyla birlikte öldürüldü; diğer oğlu İsâ Medine'ye kaçıp valiye sığındı. Medine'ye varmadan önce görüştüğü Kasım bölgesindeki Mısır kuvvetlerinin kumandanı İsmâil Ağa'nın desteğiyle Hâil'e dönmek istediysede başarılı olmadı.

1251'de (1835-36) Hurşid Paşa tarafından Hâil ve Cebelşemmer bölgesinin hâkimi olarak tanınan Abdullah b. Reşîd, 1847'ye kadar süren yönetimi sırasında Şemmer Arapları'nın ve özellikle kendi ailesi olan Reşîdîler'in güçlenmesi için iyi bir ortam hazırladı. Cemâziyelevvel 1263'te (Nisan-Mayıs 1847) öldü (Osman b. Bişren-Necdî, II, 114). Talâl, Mut'ab ve Muhammed adlı üç oğlu oldu; yerine Talâl geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Musil, *Northern Neğd*, New York 1928, s. 237-239; Muhammed Abdullah ez-Züârîr, *İmâretü Âli Reşîd fi Hâil*, [baskı yeri yok] 1997, s. 52-64; Abdullah Sâlih el-Useymîn, *Neşetü imâretü Âli Reşîd*, Riyad 1981, tür.yer.; Osman b. Bişren-Necdî, *Unvânü'l-mecd fi târihi Necd*, Riyad, ts. (Mektebetü'r-Riyâdî'l-hadîse), II, 112-114; Madawî al-Rasheed, *Politics in an Arabian Oasis*, London 1991, s. 40-47; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti*, Ankara 1998, s. 133-135; G. A. Wallin, "Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca by Suez, Arabia, Tawila, al-Jauf, Hail and Negd in 1845", *JRGS*, XXIV (1854), s. 115-201; J. Mandaville, "Hâyil", *EP* (İng.), III, 326; Elizabeth M. Sirriyeh, "Rashid, Al", a.e., VIII, 438.

MEDEVÎ ER-REŞİD

İBNÜ'R-RİF'A

(ابن الرفة)

Ebû'l-Abbâs Necmüddîn Ahmed
b. Muhammed b. Alî el-Ensârî
(ö. 710/1310)

Şâfiî fakihî.

645 (1247) yılında Fustat'ta doğdu. Dedelelerinden Rif'a adlı birine nisbetle İbnü'r-Rif'a künyesiyle tanındı. Kaynaklarda Buhârî nisbesi de kaydedilmekle birlikte ne kendisinin ne ailesinin Buhara ile ilgisi tesbit edilebilmiştir. Ensârî nisbesinden hareketle büyük bir ihtimalle ensardan Benî Neccâr'a mensup olduğu ve Arapça'daki noktalamaya işaretlerinden kaynaklanan bir hata sebebiyle "Neccârî"nin "Buhârî" şeklinde okunduğu söylenebilir. İbnü'r-Rif'a, Ebû'l-Hasan İbnü's-Savvâf ve Muhyiddin İbnü'd-Demîrî'den hadis dinledi. Takyyüddin İbn Dakikül'îd, Ziyâeddin Ca'fer b. Abdürrahîm el-Kanâî, İbn Bintüleaz ve Takyyüddin İbn Rezîn el-Hamevî gibi âlimlerden fıkıh okudu. Fıkıh ilmine hâkimiyeti sebebiyle "Fakîh" lakabıyla anıldı. İnevî tarafından "devrinin Şâfiî'si" olarak tavsif edilmekte ve mezhepte Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî'den başka denginin bulunmadığı, sahâbe görüşlerine ve mezhebin delillerine hâkimiyetiyle tahrîc gücünün üst düzeyde olduğu belirtilmektedir. Babası Takyyüddin es-Sübkî'nin hocası İbnü'r-Rif'a'yı Abdülvâhid b. İsmâil er-Rûyânî'den daha fakih saydığını kaydeden Tâceddin es-Sübkî de onu övmektedir (*Tabakât*, IX, 24-25). Süyûtî ise görüşlerine itimat yönünden Şâfiî mezhebinin iki şeyhi Râfiî ve Nevevî ile birlikte ilk üç kişiyi oluşturduğunu söylemektedir. Mısır'da ikamet ettiği müddet zarfında kendisiyle çeşitli münazaralarda bulunan Takyyüddin İbn Teymiyye, İbnü'r-Rif'a'yı, "Sakalından Şâ-

fîi mezhebinin fûrûu damlıyor" cümlesiy-le nitelemiştir. Ayrıca fıkıh usulü ile Arap dili ve edebiyatı sahalârında da uzman olan İbnü'r-Rif'a'nın bazı ilginç görüşleri Sübkî tarafından nakledilmiştir (a.g.e., IX, 26-27).

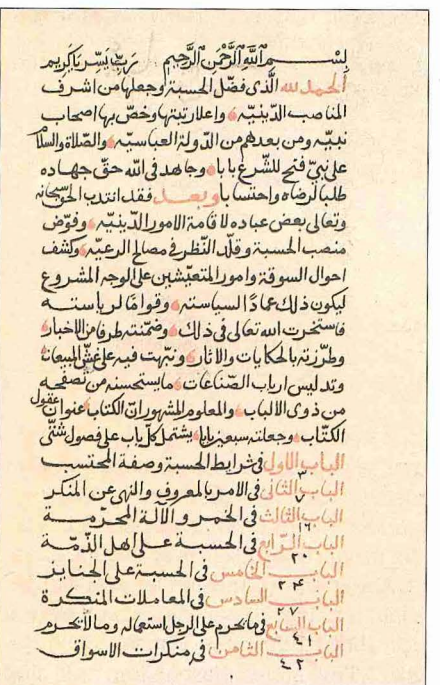
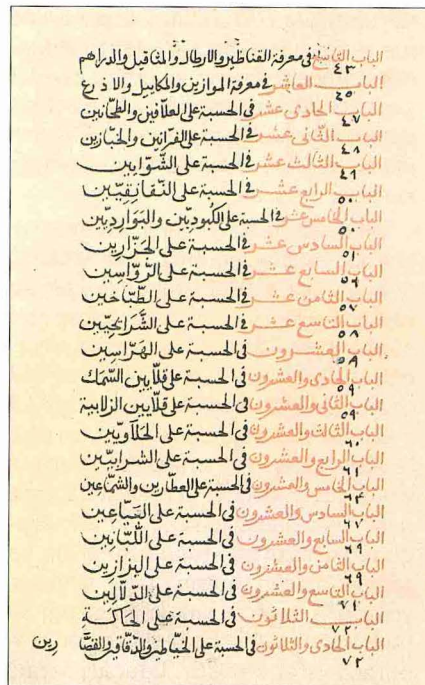
İbnü'r-Rif'a, geçimini sağlamak için bir şeker imalâthanesi açtıysa da bu mesleği onun ilmî seviyesine uygun bulmayan Takıyyüddin İbnü's-Sâîğ'in aracılığıyla Mısır'ın batısındaki Vâhât'ın kadılığına tayin edildi. Daha sonra Fustat'ta yetimlerin gözetiminden sorumlu emânetü'l-hükm makamına getirildi. Takıyyüddin İbn Dakikü'l'd'in kadılığı döneminde de bu görevinde bir müddet daha kaldıktan sonra istifa etti, ardından tayin edildiği Fustat muhtesipliğini ölüncüye kadar sürdürdü. Bu arada Muizzîyye ve Taybersîyye medreselerinde müderrislik yaptı. Talebeleri arasında Takıyyüddin es-Sübkî, Zehebî, İbnü'l-Lebbân, Ziyâeddin Muhammed b. İbrâhim el-Münâvî ve İmâdüddin Muhammed b. İshak el-Bilbîsî gibi âlimler sayılmaktadır. Talebelerine ih-sanda bulunan İbnü'r-Rif'a'nın Süveys Kanalı yakınlarında hac yolu üzerinde bir vakfı vardı. 707 (1308) yılında hac ziyareti için Hicaz'a gitti. 18 Receb 710 (11 Aralık 1310) tarihinde Kahire'de vefat etti ve Karâfe Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *el-Kifâye fî şerhi't-Tenbîh (Kifâyetü'n-nebîh)*. Ebü İshak eş-Şirâzî'nin Şâfiî fıkıhına dair *et-Tenbîh*'inin on beş veya yirmi ciltlik bir şerhidir (bazı ciltlerine ait yazmalar için bk. Chester Beatty Library, nr. 3061, 3069, 3344, 3555; Yale Library, nr. L-328). İsnevî, eser üzerinde *el-Hidâye ilâ evhâmî'l-Kifâye* adıyla iki ciltlik bir çalışma hazırlamış, İbnü'n-Nakîb el-Mısri'de kitabı *Teshîlû'l-Hidâye fî tahşîli'l-Kifâye* ismiyle altı cilt halinde ihtisar etmiştir (bir cildinin yazma nüshası için bk. Philip K. Hitti, s. 530). 2. *el-Matlab fî şerhi'l-Vasîl (el-Matlabü'l-âli fî şerhi Vasîti'l-İmâm el-Gazzâlî)*. Gazzâlî'ye ait eserin yaklaşık kırk ciltlik bir şerhi olup telifini sona bıraktığı cemaat namazı konusu ile bey' kitabı arasındaki eksik kısmı Ebü'l-Abbas Necmeddin Ahmed b. Muhammed el-Kamülî tamamlamıştır. Dayandığı nasların çokluğu ile dikkat çeken eserin baştan "Kitâbü't-Tahâre"nin yedinci faslının sonuna kadar olan bölümü Ömer İdrîs Şâmây tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1416/1995, Medine, el-Câmîatü'l-İslâmiyye). 3. *Bezîlû'n-neşâ'ihî's-şer'iyye fî mâ 'ale's-sultân ve vülâti'l-ümûr ve sâ'iri'r-ra'iyye*. "el-Ahkâmü's-sultâniyye" veya "siyâsetnâme" türü bir eser olup bir

bölümü hisbeyle ilgilidir (Gotha, Landesbibliothek, nr. 1219). 4. *er-Rütbe fî'l-hisbe*. İbnü'r-Rif'a'ya sadece Bağdatlı İsmâ'il Paşa tarafından bu adla bir eser nisbet edilmektedir (İzâhu'l-meknûn, I, 549). Süleymaniye Kütüphanesi ile (FâtiH, nr. 3495: *Kitâbü'r-Rütbe fî talebi'l-hisbe*) Kudüs'teki el-Mektebetü'l-Hâlidiyye'de (nr. 49: *Kitâbü'l-Ahkâm fî'l-hisbeti's-şerife*) Mâverdî'ye, yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 1607) İbnü'r-Rif'a'ya (*er-Rütbe fî'l-hisbe*) nisbet edilen hisbeye dair birer eser bulunmaktadır. Bu üç yazmayı İbnü'l-Uhuvve'nin *Me'âlimü'l-kurbe*'siyle karşılaştıran M. Hilâl es-Serhân, el-Mektebetü'l-Hâlidiyye nüshasının birinci ve son iki sayfası hariç bütün nüshaların aynı eser olduğunu tespit etmiştir. Bu benzerliği daha önce işaret eden Ahmed Sâmih el-Hâlidî, İbnü'l-Uhuvve ile İbnü'r-Rif'a'nın Mâverdî'den intihalde bulduklarını ileri sürmüştür. Ancak M. Hilâl es-Serhân, yaptığı inceleme sonucunda eserde Mâverdî'den iki asır sonra yaşamış şahsiyetlere atıflar yapıldığını görerek Hâlidî'nin fikrini reddetmiştir. Ayrıca Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde (Veliyyüddin Efendi, nr. 1443) *er-Rütbe fî'l-hisbe* adıyla yine İbnü'r-Rif'a'ya nisbet edilen geniş hacimli bir başka nüshayı da diğerleriyle karşılaştırmış ve önemli farklılık-

lar belirlemiştir. Sonuç olarak da İbnü'l-Uhuvve'nin, çağdaşı İbnü'r-Rif'a'nın eserini ihtisar ettiğini ileri sürmüştür. Gerçekten de İbnü'l-Uhuvve'nin eseri yetmiş bölümden, İbnü'r-Rif'a'nın Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde kayıtlı kitabı ise seksen üç bölümden oluşmaktadır. Bunun yanında iki eserin muhtesasının da bir intihalinden söz edilemeyecek kadar farklı olduğu görülmektedir. Ancak İbnü'l-Uhuvve'nin, selefinin eserini ihtisar ettiği fikri yerine kendi kitabını hazırlarken ondan faydalanmış olması ihtimali daha doğru görünmektedir. 5. *el-İzâh ve't-tibyân fî mâ-rifeti'l-mikyâl ve'l-mizân*. Müellif, hisbe görevini yürüttüğü sırada çeşitli ölçü tartı alet ve birimlerinin yer aldığı, bunlarla ilgili standartların belirlendiği Dârü'l-iyâr'ı da denetliyordu. Bu vesileyle ölçüler konusunda uzmanlaşan İbnü'r-Rif'a'nın, Şâfiiler başta olmak üzere çeşitli mezhep mensuplarının görüşlerini derlediği bu eseri kendinden sonrakiler için örnek teşkil etmiştir. Kitap M. Ahmed İsmâ'il el-Harûf (Dımaşk 1400/1980) ve İmâd Abdüsselâm Raûf (*el-Mevrid*, X/3-4 [Bağdad 1981], s. 303-318) tarafından neşredilmiştir. 6. *en-Nefâ'is fî hedmi'l-kenâ'is*. Mısır Memlûk Sultanı II. Baybars devrinde (1309-1310) müslümanlara tahakküm etmeye başladıkları gerekçesiyle

İbnü'r-Rif'a'nın *er-Rütbe fî'l-hisbe* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1607)

le yahudi ve hıristiyanlara bazı sınırlamalar getirilmişti. Bu arada İbnü'r-Rif'a'nın diğer âlimlere muhalefetle verdiği bir fe+vaya dayanan halk da bazı kilise ve havraları yıkmıştı. Risâle, söz konusu gelişmeler esnasında kaleme alınmış olup Mısır'da Hz. Ömer devrinden sonra inşa edilmiş zimmî mâbedlerinin yıkımına dair hükmü açıklamaktadır (Chester Beatty Library, nr. 4664, vr. 4^b-11^a; Kudüs, el-Mek-tebetü'l-Hâlidîyye, Mecmua, nr. 95).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'r-Rif'a, *er-Rütbe fi'l-hisbe*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1443; Zehebî, *el-İber*, IV, 25; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 395; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân* (Cübûrî), IV, 249; Sübkî, *Tabakât*, IX, 24-27, 94, 128; İsnevî, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, I, 601-602; II, 644; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebîhî fi eyyâmî'l-Mansûr ve benîhî* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1982, II, 33-34; Makrîzî, *es-Sülûk*, I/3, s. 912; IV, 94; a.m.f., *el-Mukaffe'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1411/1991, I, 623-624; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Sâfiyye*, II, 211-212; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 284-287; İbn Tağrîberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, II, 82-83; Sü-yûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 320; Ebû Bekir b. Hidâyetullah el-Hüseynî, *Tabakâtü's-Sâfiyye* (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut 1979, s. 229-230; *Keşfü'z-zunûn*, I, 491, 886-887; II, 1966, 2008; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâîlî*, I, 115-117; Pertsch, *Gotha*, II, 410-411; Suter, *Die Mathematiker*, s. 158; Philip K. Hitti v.dğr., *Descriptive Catalog of the Garret Collection of Arabic Manuscripts in the Princeton University Library*, Princeton 1938, s. 530; Brockelmann, *GAL*, II, 165-166; *Suppl.*, II, 164; *İzâhu'l-meknûn*, I, 158, 549; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Hand-list of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1955, I, 24, 27; II, 42; III, 25; VI, 50; L. Nemoy, *Arabic Manuscripts in the Yale University Library*, Copenhagen 1956, s. 110-111, 173; Selâhaddin el-Müneccid, *el-Mahîtü't-tâîlî'l-'Arabîyye fi Filis-tîn*, Beyrut 1982, s. 55; Muhyî Hilâl es-Serhân, "Selâse mahîtü't-tâîlî'l-hisbe", *el-Mevrid*, I/3-4, Bağdat 1972, s. 299-304; Ahmed Pâketçi, "İbn Rif'a", *DMBİ*, III, 595-597.

CENGİZ KALLEK

İBNÜ'r-RÛMÎ

(ابن الرومي)

Ebû'l-Hasen Ali b. el-Abbâs
b. Cüreyc el-Bağdadî
(ö. 283/896)

Hicivleriyle tanınan
Arap şairi.

2 Receb 221'de (21 Haziran 836) Bağdat'ta doğdu. Bizanslı bir hıristiyan olan dedesi Cüreyc (Cûrcîs, Circis, Georgios, Gregorios), Halife Emîn'in dayısı İsâ b. Ca'fer'in oğlu Ubeydullah'ın âzâtlısı idi. Babası Abbas ailenin müslüman olan ilk üyesidir. Hıristiyan bir ailenin çocuğu olduğu için İbnü'r-Rûmî diye tanınan Ebû'l-Hasan Ali'nin annesi Hasene İran asıllı olup

Abdullah es-Sicistânî'nin (es-Siczi) kızıdır. İbnü'r-Rûmî şiirlerinde soyundan övgüyle söz eder. Babasını küçük yaşta kaybeden İbnü'r-Rûmî'nin tahsilini en büyük kardeşi Ebû Ca'fer Muhammed üstlendi. İbnü'r-Rûmî Kur'an, dil, edebiyat, şiir, hitâbet ve hesap dersleri aldıktan sonra babasının yakın dostu Muhammed b. Habîb'in yanında öğrenimine devam etti. Bu hocasının vefat ettiği yıl (245/859) Bağdat'a gelen Basra dil mektebi reisi Mübberred'in derslerine katıldı; Kûfe dil mektebi reisi Sa'leb'den de ders aldı. Ayrıca Zeccâc, Ahfeş el-Asgar'dan faydalandı. Dönemin tarih, fıkıh ve hadis âlimlerinin derslerini takip ederek bilgisini ilerletti. Daha sonra zengin kütüphanesiyle Beytülhikme'de kendini ilmi çalışmalara verdi. Şiirlerinde geçen nâdir darbimeseller, eski Yunan filozoflarına telmihler, çeşitli yıldız adlarıyla dil, tarih, edebiyat, hadis, fıkıh, kelâm ve felsefe terimleri onun burada edindiği zengin kültürün göstergeleridir.

Gençlik yıllarında bir süre haraç tahsil-darı Selîm b. Abdullah b. Ömer'in yardımcısı olarak çalışan İbnü'r-Rûmî, maaşını yetersiz bulduğu için görevinden ayrılıp hayatını şiir yazarak kazanmaya çalıştı. Onun Şii ve Mu'tezilî eğilimli olması sebebiyle kendisine saray kapısının kapandığı söylenir. Ancak gerçekten Şii olmadığı, hakkı savunan tabiatı gereği haksızlıklara mâruz kalmaları sebebiyle Şia'yı müdafaa ettiğini ileri sürenler de vardır. İbnü'r-Rûmî'nin, 250'de (864) Kûfe'de isyan eden Şia reislerinden Ebû'l-Hüseyn Yahyâ b. Ömer et-Tâlibî'nin Müstâîn-Billâh tarafından öldürülmesi üzerine kaleme aldığı şiirler, bir Şia bildirisi olduğu kadar Abbâsî yönetimini tehdit eden isyan hareketinin de sert bir ifadesi olarak değerlendirilir. Şia reislerinden Ebû Sehl İsmâil b. Ali en-Nevbahtî onun övdüğü kimseler arasındadır.

İbnü'r-Rûmî, Şia'ya karşı uzlaşmacı bir politika takip eden Muvaffak-Billâh ile oğlu Mu'tazid-Billâh dönemlerinde saraydan beklediği ilgiyi gördü. Ancak uzun süre Abbâsî iktidarınca dışlanmış olması onu sarayın dışında başka hâmler bulmaya sevketti. 248'de (862) gittiği Sâ-merrâ'da Vezir Ahmed b. Hasîb için met-hiyeler yazdıysa da orada fazla kalamayıp Bağdat'a döndü. Çocukken babasını, genç yaşta hanımını ve ardarda üç çocuğunu kaybetmesi, İbnü'r-Rûmî'nin karamsar bir ruh yapısına sahip olmasına yol açmış, gençlik yıllarında gittiği Sâ-merrâ dışında hep Bağdat'ta yaşamış ve burada vefat etmiştir. Uğursuz saydığı

bir şey sebebiyle günlerce evine kapanıp dışarı çıkmadığı rivayet edilir.

Buhtürî'den sonra zamanının en büyük şairi kabul edilen İbnü'r-Rûmî şiirlerinde görülen derin hayaller ve ilginç görüşler, ayrıca sehl-i mümteni derecesinde sadelikle ustalığın kaynaşması bakımından Câhiliye şairi Nâbîga ez-Zübânî'ye, fikir ve sanatta araştırmacı bir ruha sahip olması yönünden Mütenebbî'ye benzetilir. Bil-hassa duygusallıkla tabiliğin hâkim olduğu bazı parçalarında bu benzerlik daha açık şekilde görülmektedir.

İbnü'r-Rûmî başta Benî Tâhir olmak üzere Benî Vehb, Benî Cerrâh, Benî Müneccim, Benî Mersed, Benî Furât, Benî Hammâd ve Benî Nevbaht'a mensup vezir, vali, emir ve kâtip düzeyindeki devlet ricâline övgüler yazmıştır. Bunların birçoğu İran kökenli olduğu gibi Benî Müneccim Mu'tezilî, Benî Nevbaht ile Benî Furât da Şii idi. Kendisine karşı cimri davranılması veya beklediği ölçüde başışta bulunulmamasından dolayı daha önce övdüğü kimselerin çoğu da onun hiciv oklarına hedef olmuştur. Halife Mu'tez-Billâh ile Tâhirîler'den Muhammed, Süleyman ve Ubeydullah, Benî Vehb'den Kâsım b. Ubeydullah gibi şahsiyetler, ayrıca Mu'temid'in vezirleri İsmâil b. Bülbül ile Ebû İshak İbnü'l-Müdebbir, Benî Nevbaht'tan Muhammed, Ebû'l-Fazl, Ebû Yahyâ, Ebû Sehl onun hicivlerine mâruz kalmıştır. Hatta bazı kaynaklarda, ağır şekilde hicvettiği Vezir Kâsım b. Ubeydullah tarafından bir ziyafet sırasında zehirletilerek öldürüldüğü iddia edilmektedir. Fakat bu rivayetin doğru olması mümkün görünmemektedir. Zira Kâsım b. Ubeydullah onun ölümünden beş yıl sonra vezirliğe getirilmiştir.

Dil âlimi ve edip Tevvezî ile *Kitâbü't-Teşbihât* müellifi İbn Ebû Avn ve Benî Mersed ailesi onun övdüğü kişiler arasındadır. Buhtürî ile Hâlid el-Kahtabî ise verdiği çağdaş şairlerdendir. En büyük rakibi olarak gördüğü Buhtürî'yi hicvettiği "Kâsîde-i Bâiyye"sinde şiirleri zayıf ve çalıntı olduğu halde Buhtürî'nin şanslı, kendisinin ise şanssız olduğunu söyleyen İbnü'r-Rûmî'nin şiirleri şair Hüseyn b. Dahnâk tarafından rivayet edilmiştir. Di'bil onun bazı şiirlerine nazireler yazmış, İbn Ebû Tâhir de şiirlerini hicvetmiştir. Miskâl el-Vâstî (Ebû'l-Hasan Ali b. Ubeydullah), İbnü'l-Müseyyeb (el-Müseyyebî), Ebû Osman Sa'd b. Hüseyn en-Nâcim, Ahmed b. Ammâr, Ebû Ca'fer (Muhammed b. Ahmed) İbnü'l-Hâcib, İbnü'r-Rûmî'nin yakın dostları ve öğrencileri arasında zikredilir.

Basra'nın zenciler tarafından yakılıp yıkılması üzerine kaleme aldığı mersiye